

❖ ANY 12 PESSETES ❖ MARÇ 1930 ❖ NUM. 1'50 PESSETES ❖

**FOMENT DE
LES ARTS
DECORATIVES
AVINYÓ, 30
BARCELONA**

ARTS i BELLS OFICIS

ARTS I BELLS OFICIS

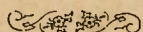
REVISTA MENSUAL IL·LUSTRADA PUBLICADA SOTA EL PATRONAT
DEL

FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES

DIRECTOR:

EUSEBI BUSQUETS

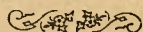
COL·LABORACIÓ DELS MÉS NOTABLES ESCRITORS D'ART DE LA NOSTRA TERRA

S'HAN POSAT A LA VENDA ELS VOLUMS PRIMER I SEGON
(1927-28 I 1929) D'AQUESTA PUBLICACIÓ, REL·LIGATS AMB
MAGNÍFIQUES TAPES DE TELA ANGLESA ESTAMPADA A
DUES TINTES I OR - **PREU DE CADA VOLUM: 25 PESSETES**

AIXI MATEIX, I A FI DE DONAR MAJORS FACILITATS ALS
NOSTRES SUBSCRIPTORS, ENS ENCARREGUEM DEL RE·
LLIGAT DE LES COL·LECCIONS QUE SE'NS TRAMETIN EN
BON ESTAT AL PREU DE **7·50 PESSETES** CADA VOLUM
COMPRESSES LES TAPES

TAPES SOLTES: **5 PESSETES** CADA UNA

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: AVINYÓ, 30, PRAL.

FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES
BARCELONA

L'Art del lacador

Heus ací una art bella, aquesta del lacador, d'origen antiquíssim i tan poc coneguda entre nosaltres, que fins fa ben poc no ha estat practicada per artistes catalans i a la nostra terra.

Aquesta art meravellosa havia estat considerada sempre com a cosa única i exclusiva dels artistes orientals, no solament perquè la primera matèria, o sia la laca, no es produeix enlloc més que a l'Extrem Orient, sinó també perquè són necessàries una expertesa, una atenció i una paciència que no s'adiuen gaire amb el nostre tarannà expeditiu i poc amic de llargues i acurades manipulacions. Amb tot, l'art del lacador avui és conegut i practicat a Europa d'una manera regular i, com havem dit, fins a la nostra ciutat, si no podem presentar encara una escola de lacadors, posseïm en canvi algun artista ben remarcable especialitzat en aquest bell i aristocràtic ofici.

L'origen del lacat sembla que cal cercar-lo a la Xina, encara que, segons una llegendària tradició, els japonesos el coneixen i practiquen des de quatre-cents anys abans de J. C., i entre ells fou on es transformà, d'un ofici utilitari que en principi era, en un ofici d'art, i assolí el seu més alt grau de perfeccionament; tant, que ha estat possible al crític francès L. Gonse afirmar, sense caure en exageració, que «els objectes lacats japonesos són les obres més perfectes que mai mans d'home hagin produït.»

En els seus orígens, la laca era solament emprada com una substància protectora dels objectes d'ús domèstic més corrent, car la seva naturalesa impermeable, isolant i resistent a elevades temperatures, la hi feia apta. Plats, veires, estres de cuina de fusta o metall, armadures, etc., eren recoberts d'aquesta mena de vernís que els anys milloren i endureixen fins a un grau comparable al metall o al vidre. Aviat, però, el geni artístic dels japonesos se n'emparà i produí obres cada cop més perfectes i remarcables, les quals, per les dificultats de la tècnica i llur intrínseca valor d'art, foren estimades des de molt d'hora pels magnats, com a veritables joiells, cosa corroborada pels objectes conservats o que es conservaven en els tresors imperials dels temples de Todai-ji i de Shiōso-in, a Nara, tots ells d'un gran mèrit artístic, pertanyents als segles vi i vii.

Al principi, les laques eren llises, talment com un vernís; però arribat el segle x començaren a produir-se laques esculpides i en relleu i a enriquir-se amb incrustacions d'or i nacre damunt fons negre. En aquest segle florí Kanaoka, el primer gran artista de la laca el nom del qual ha conservat la història i que arribà a donar a les seves obres un segell peculiar inconfusible.

La protecció dispensada des de bon principi pels Daimyōs als artistes lacadors fou decisiva per al prodigiós desenvolupament d'aquesta art. El viure en els palaus i a les corts feudals permetia als artistes lliurar-se al conreu de la laca sense neguits ni preocupacions, sense inquietuds ni límit de temps (cosa fonamental en aquesta art, on tot és pacient i acurat i cal esperar hores i dies d'una operació a l'altra a fi d'obtenir els resultats volguts), i féu que es produïssin obres admirables, meravelloses de tècnica i paciència, petits objectes que representen molts mesos i fins anys i tot de treball. Però aquesta protecció que els magnats dispensaven als artistes lacadors més notables, feia també que la vida i la puixança d'aquesta art es trobés subjecta a les fluctuacions polítiques de l'imperi, que seguís la sort dels alts i baixos de les inacabables lluites que enemistaven contínuament els Daimyōs, ells amb ells, i mantenien el país en constant inquietud. Això féu que passat el segle x vingués un llarg temps de decadència que durà fins el segle xiv, cap a les acaballes del qual s'inicià un renaixement que féu que esdevinguessin famosos els obradors de Kioto i de Tokio.

Per aquest temps el artistes japonesos començaren a signar llurs obres, cosa que fa que ens siguin coneguts llurs autors i ha permès refer llur història. Així, sabem que Koëtsu es distingí entre els lacadors del segle xiv i que l'estil sever de l'escola de Kano influeix gairebé tota la producció del segle xv, sobretot les obres de Yoshimaza, i que en aquest segle, sota el regnat dels Shōguns Ashikaga, treballava Igarashi, el primer de tota una dinastia de lacadors notables.

Els historiadors d'art japonés més aciençats divideixen la història de la laca en quatre períodes: el primer, que anomenen de Nara, comprèn des dels orígens fins l'any 784 de la nostra era; el segon, o de Heian, de 784 a 1185; el tercer, dit de Nanbokucho i Ashikaga, va de l'any 1397 al 1587; i l'últim, que rep els noms de Toyotomi i Tokugawa, del 1597 al 1867.

Com es veu, aquests períodes, en lloc de presentar-se units, són com trencats per dues solucions de continuïtat (una de més de dos segles, l'altra de deu anys) que marquen els períodes àlgids de les baralles, de les guerres intestines, de les irreductibles rivalitats promogudes pels rebecs Daimyōs, les quals no finiren fins que a principis del segle xvii foren definitivament sotmesos per Iyeyasu, el primer dels Shōguns Tokugawa. Aleshores començà una era de pau i de progrés de totes les arts que, pel que fa referència a les laques, culminà en el segle xviii, el qual és considerat com el temps de major esplendor d'aquesta art.

D'aquest temps són coneguts els noms i les obres de molts lacadors, la majoria notables o eminents, tals com *Shiunshio*, *Shiogun*, *Yemitsu*, qui fou el fundador de diversos obradors a Yedo (Tokio), *Shimitzu*, *Yoho*, *Kohi*, *Kenzan*, *Genroku*, *Yosei*, *Toyo*, *Kajikawa*, *Kuansbio*, *Korin*, *Toshihide*, *Kiyo-Kawa*, etc., encara que en aquest, com

en tants d'altres oficis d'art, talment com passava entre nosaltres durant l'Edat mitjana, les tradicions i secrets de l'ofici eren patrimoni d'una família i transmesos de pares a fills, que així arribaven a adquirir una tradicional anomenada.

Dues d'aquestes famílies de lacadors japonesos ultrapassen en nom i prestigi totes les altres per llur incontestable aptesa: els Koma i els Kajikawa.

Koma Kiwi, el fundador de la primera de les dues esmentades dinasties de mestres lacadors, mort en 1663, fou lacador del Shōgun Iyemitsu, i els seus descendents van continuar essent lacadors de la cort fins el segle XIX, o sia durant un període de més de dos-cents anys. Les seves laques presenten la particularitat que el dibuix, mirat de biaix, sembla d'or, mentre que mirat de front es veu pintat dels més diversos i brillants colors.

La família Kajikawa, més moderna que la precedent, fou fundada per Kajikawa Kujiro, que treballava vers la fi del segle XVIII, famós artista esdevingut cèlebre per les seves admirables laques *giobu-nashiji*.

Farem esment ara d'Ogata Kōrin (1660-1716), considerat com el més gran dels lacadors. Pintor i lacador alhora fou, per damunt de tot, un genial decorador que jugava amplament amb els motius i les matèries: el nacre, els metalls preciosos, i fins el plom i l'estany són emprats en les seves obres, de les quals sobresurten particularment els fons d'or mat, units o amb reflexos d'argent o d'aram, fons que els seus successors han tractat d'imitar sense arribar mai a igualar aquella riquesa de tons que va des de la més tènue tinta, tot just obiradora dins el gruix de la laca, fins a l'esclat aurífer més brillant, gairebé metàl·lic.

Deixeble de Kōrin fou Ritsuo, artista lliurat al conreu de les especialitats artístiques més diverses, car, ultra lacador eminent, fou forjador, ceramista, escultor i pintor, excel·lent en totes aquestes variades tècniques. Les seves fastuoses laques són designades amb el nom de *hiaku-ho-kan* (incrustades de cent coses precioses), car sovint tots els seus coneixements artístics hi eren emprats, fins els seus treballs d'escultor i ceramista, ja que modelava figuretes o altres motius ornamentals, en porcellana o altra substància, les quals després incrustava en les seves laques d'un treball molt característic, vigorós i ric de color i de matèria. Aquest artista s'especialitzà principalment en els *suzuri-bako*, una mena de capsos d'aspecte rústec i groller exteriorment, mentre que llur interior és d'un acabat perfecte i enriquit amb una decoració fina, delicada i fastuosa.

Fem menció encara de Hanzan, deixeble de Ritsuo, que seguí les petjades del seu mestre i treballà seguint el seu fastuós estil. Existeix al museu de South Kensington una petita admirable obra mestra d'aquest autor: un *inro* amb peixos de nacre rosa incrustats.

L'últim representant d'aquesta antiquíssima i gloriosa plèiade d'artistes lacadors

fou Zeshin, qui va viure en el segle passat (1807-1891) i produí obres tan perfectes com les dels antics mestres. Amb tot i això menà una vida obscura i morí sense haver conegut la glòria i, encara menys, la riquesa o la benestança.

Així com el coneixement de l'ús de la laca, com a substància utilitària i protectora dels objectes d'ús corrent, passà de la Xina al Japó i a les altres terres veïnes, l'ofici de lacador elevat a la categoria d'art seguí un camí invers, i del Japó passà a la Xina, on no assolí mai la perfecció tècnica i artística que els mestres japonesos arribaren a infondre-li.

Els objectes de laca xinesa més antics que es coneixen daten del segle xvi, època en què aquesta art obtingué ja una certa preponderància en aquelles terres, i aviat, durant el segle següent, en temps de l'emperador Krang-hi, assolí un apogeu que fou com un límit que mai no ha ultrapassat.

Els artistes xinesos no signaven llurs obres, raó per la qual ens són desconeguts llurs noms.

Els principals centres productors dels temps vells foren Pequín i Nanquín, així com més modernament s'han distingit Canton, on s'han especialitzat en les laques llises o planes, i Fu-tchen, on generalment les laques, algunes de grans dimensions (fins de més de dos metres d'alçada), són treballades en relleu i amb incrustacions de vori, mare-perla, lapislàtzuli, or en pols o en palletes, jade o coral, tot esculpit finament, etc.

Les laques xineses, encara que són, com havem dit ja, inferiors a les japoneses per llur tècnica bon xic deficient i més industrialitzada, es fan remarcar principalment per la puresa del carmí i la suavitat de tons, i també per l'abundància de l'aplicació de l'or en pols, el qual barrege sovint amb argent a fi de suavitzar-ne l'esclat.

Les laques van començar a ésser conegudes a Europa vers mitjan segle xvii, importades pels holandesos, els quals, ja de molt antic, mantenien un comerç més o menys regular amb l'Extrem Orient, d'on importaven drogues, perfums, sedes, porcellanes i altres petits objectes. Les lleis japoneses, però, interdiu severament l'exportació de la laca i fins la dels objectes lacats, dels quals solament arribaven al mercat exemplars senzills i de baixa qualitat que eren els que els mercaders i marins holandesos adquirien i portaven a Europa, on des de bon principi foren admirats no solament per llur exotisme, sinó també per llur real bellesa, cosa que determinà una veritable revolució en l'art del moble tant a Holanda com a Anglaterra, i també a França, en intentar imitar aquell vernís admirable (del qual desconeixien la naturalesa) i aquella decoració fastuosa. Perquè amb tot i la severitat de les lleis prohibitives no van deixar d'arribar a Europa alguns bons exemplars de laca, tals com els que havien pertangut a la col·lecció de Maria Antonieta, actualment al museu del Louvre.

La laca és un producte natural que s'extreu d'un arbre de la família de les *terebin-*

tàcies o *anacardiàcies*, gènere *rhus* (*Rhus vernicifera*), que els japonesos anomenen *urushi*, i és de la mateixa naturalesa dels sumacs europeus. L'època de la recol·lecció de la laca és l'estiu. Aleshores hom fa unes incisions transversals a les branques i a sota hom hi penja uns recipients que van recollint el suc que gota a gota va caient de les ferides obertes, el qual és una substància viscosa, de color gris groguenc, que presenta una consistència de xarop.

La laca millor és la que s'extreu dels arbres vells; però com que les continuades sagnies els afebleixen i fins molt sovint els produeixen la mort, es fa necessari replantar-los contínuament: tant és així, que a l'Edat mitjana la llei obligava els propietaris recol·lectors de laca a plantar-ne cada any un nombre determinat a fi d'assegurar les successives recol·leccions.

Acabada la recol·lecció, es cola, a fi d'extreure'n totes les impureses que pugui contenir, i es guarda. Amb el contacte de l'aire pren un to més fosc i es forma a la superfície una pel·lícula impermeable que la isola i preserva d'ulteriors alteracions.

Es poden lacar la fusta, el cartró, el cuir i tota mena de metalls.

L'art de lacar és un treball llarg, pacient i ple de dificultats tècniques. Cal primer preparar els objectes amb tota cura, car d'això depèn en bona part l'èxit de les operacions successives, i quan es tracta d'objectes de fusta cal triar-la curosament i procurar que no hi hagi grops ni imperfeccions de cap mena. Per això els japonesos, per a construir petits objectes com capses, escriptoris, *inros* (que són unes petites farmacioles que els lluitadors portaven penjades d'uns cordons a la cintura), etc., fan servir una fusta molt seleccionada que anomenen *hi-no-ki*, fina i resistent, que no es xapa ni s'enguerxeix i permet un polit perfecte. Aquestes petites obres de fusta són generalment veritables models d'ebenisteria per la justesa i perfecció de la mà d'obra.

Quan es tracta d'objectes de majors dimensions, tals com taules, armaris, paravents, etc., a fi d'assegurar el treball, cal prèviament cobrir la fusta d'una tela fina de canem o bé preparar-la amb una capa de cola i tapar amb gran cura totes les juntures amb una pasta feta de pols de pedra molt fina i cola clara. Al damunt s'hi aplica una pasta de paper i laca o bé una mena d'estuc, fet amb argila calcigada i laca fosca diluïda amb aigua, el qual, un cop ben sec, és polit curosament amb tosca a fi d'obtenir les superfícies ben llises i unides, i aleshores ja pot començar el lacat pròpiament dit. Hi ha autors, però, que parlen d'una altra operació que consisteix a estendre amb una bronja, damunt les superfícies tosquejades, una barreja de pols molt fina d'esmeril, vermelló, gomaguta i fel de bou, que cal deixar assecar i endurir per aplicar-hi una segona i darrera capa; i aleshores, un cop tot ben sec i polit novament, comença el lacat, que es fa amb l'ajuda d'un pinzell pla, de pèl curt (fet generalment de cabell humà), i aplicant la laca capa a capa, tres almenys, encara que en alguns casos poden arribar fins a divuit.

Cada capa de laca cal deixar-la assecar dins d'una atmosfera saturada de vapor d'aigua durant dotze hores almenys, encara que és molt millor deixar-la-hi alguns dies, car el temps és un gran factor per a la perfecció d'aquesta mena de treball. Demés, cada capa ha d'ésser polida a la perfecció amb carbó vegetal abans de rebre la següent i arribar al polit i brunyit final, que es dona amb cendra molt fina de banyes de daina calcigades, que hom aplica i treballa servint-se dels dits o el palmell de la mà.

Aquest és el procediment seguit usualment en els objectes de laca negra llisa, unida i sense ornamentació, cosa que, segons diuen, no baixa de trenta tres operacions consecutives; però quan es tracta d'una peça molt ornamentada, el nombre d'operacions pot elevar-se fins a seixanta o més.

Segons les colors i els efectes que es tracta d'aconseguir, s'afegeix, al vernís, oli, sulfat de ferro o vinagre de midó, la dosi dels quals varia de conformitat amb el grau de consistència o de transparència necessaris. La laca negra s'obté amb l'addició d'una mescla de negre de vori i oli de te; la groga, afegint a l'oli fel de porc; les roges s'obtenen amb coccinel·la; i les que imiten la venturina es fan amb una barreja de laca groga i pols d'or.

Per a les laques en relleu o esculpides hom prepara una pasta espessa de paper o fibra de bambú molt fina i clofolla d'ou mòlta, tot ben barrejat i batut amb laca roja i oli de camèlies. Aquesta mena de laques, quan són roges, són denominades *tsuishu*, i *tsuikoku* quan són negres.

Hom diu que aquest procediment fou ideat el segle xv per un artesà de Kyôto. Més endavant, en temps de Iyeyasu, un artista anomenat Heijuro hi excel·lí de tal manera que des d'aleshores hi fou aplicat el nom de *tsuishu heijuro*.

Hi ha, però, les antigues laques esculpides de Kamakura en les quals és la fusta la que és esculpida directament i després revestida d'una capa de laca roja o negra.

I ja que havem començat, donarem una petita referència de les principals menes o estils de laques.

Les *chinkinbori* són unes laques, generalment negres, que presenten els motius ornamentals incisos o gravats i realçats amb or. Aquest gravat és fet amb una dent de rata perquè, segons diuen, és molt més dura i resistent que qualsevol altra eina d'acer i no s'esmussa tan fàcilment. En aquesta mena de laques excel·lí, durant el segle xviii, Ninomya Johei, qui, ultra lacador, era metge a Yedo.

El *raden* és una mena de lacat en el qual és aplicat amb abundància el nacre, llis i en fragments desiguals o bé treballat prèviament.

L'*aogai* és per l'estil de l'anterior i format per una mena de mosaic de petits fragments de nacre, d'entonacions verdes o roges, emprat generalment en les beines dels sabres.

El *samé-nuri*, o *pell de tiburó*, que és també una mena de lacat de molt ús en les beines dels sabres, consisteix a folrar aquestes amb la pell d'un peix de la mena de l'escat mediterrani, tota plena de petits nòduls o punxes, i recobrir-la de laca negra que, un cop polida, deixa al descobert les puntes dels nòduls, els quals, en ésser rebaixats, simulen un finíssim mosaic de pedretes grises.

El *togidashi* és un estil d'una finesa i suavitat de contorns extraordinària en el qual excel·liren Yamamoto Shunsho i Koma Kiuhaku. S'obté rebaixant amb molta cura les vores externes dels contorns del dibuix, difumant-les o reforçant-les successivament fins a obtenir l'efecte desitjat.

El *guri* consisteix en l'aplicació d'una sèrie de capes de laca de color diferent la darrera de les quals, després de polida, és gravada profundament, en tall de burí, la qual cosa fa que quedin al descobert les diverses coloracions de les capes inferiors.

Semblant a aquest estil és la laca dita de *koromandel*, de la qual, encara que no és japonesa ni recomanable, farem esment ací per analogia amb l'anterior. En aquest estil, el dibuix hi és acusat damunt una superfície llisa, de laca negra, per un lleuger rebaix que deixa al descobert la pasta interior, de color blanc grisós, que després és policromada amb colors a l'aiguada. Aquestes laques, encara que de bon efecte, són de baixa qualitat i generalment de poca durada.

Esmentem per acabar les laques d'or, o sia les compreses sota el nom genèric de *makiyé*. L'or hi és aplicat en totes les formes i, segons siguin aquestes, rep noms específics tals com *hiramakiyé* si la superfície és plana, o bé *takamakiyé* si, contràriament, el dibuix s'acusa per relleu. Hi ha també la *kirikané*, on l'or figura en forma de petites teseles; l'*hiramé* o *hirakané* on l'or és incrustat en petits fragments batuts a l'enclusa; l'*okibiramé* en la qual l'or, en lloc d'ésser posat damunt la laca fresca, és incrustat després a mà; i encara el *giobu*, on l'or és posat en full o pelló damunt un fons rugós i recobert després d'una capa de laca roja transparent que un cop polida dóna una rica i càlida varietat de tintes a l'or. L'argent també ha estat emprat, encara que més rarament, i amb ell s'han obtingut bells efectes en algunes laques del segle XVIII i més modernes.

Com es veu, les tècniques, els procediments, els estils, són infinitament variats, car tots els grans mestres han aportat inèdites modalitats a l'ofici del lacador, que així, a través dels anys, s'ha anat enriquint amb noves troballes i amb refinaments de tècnica que l'han anat fent més i més admirable. Això ens explica l'estima en què eren tinguts aquests treballs, i no ha d'estranyar-nos que fossin guardats gelosament com a veritables obres d'art que són.

Modernament, la industrialització ha fet decaure molt l'art del lacador, que ja no és ni de bon tros el que havia estat en els temps passats, ni és probable que torni a ésser-

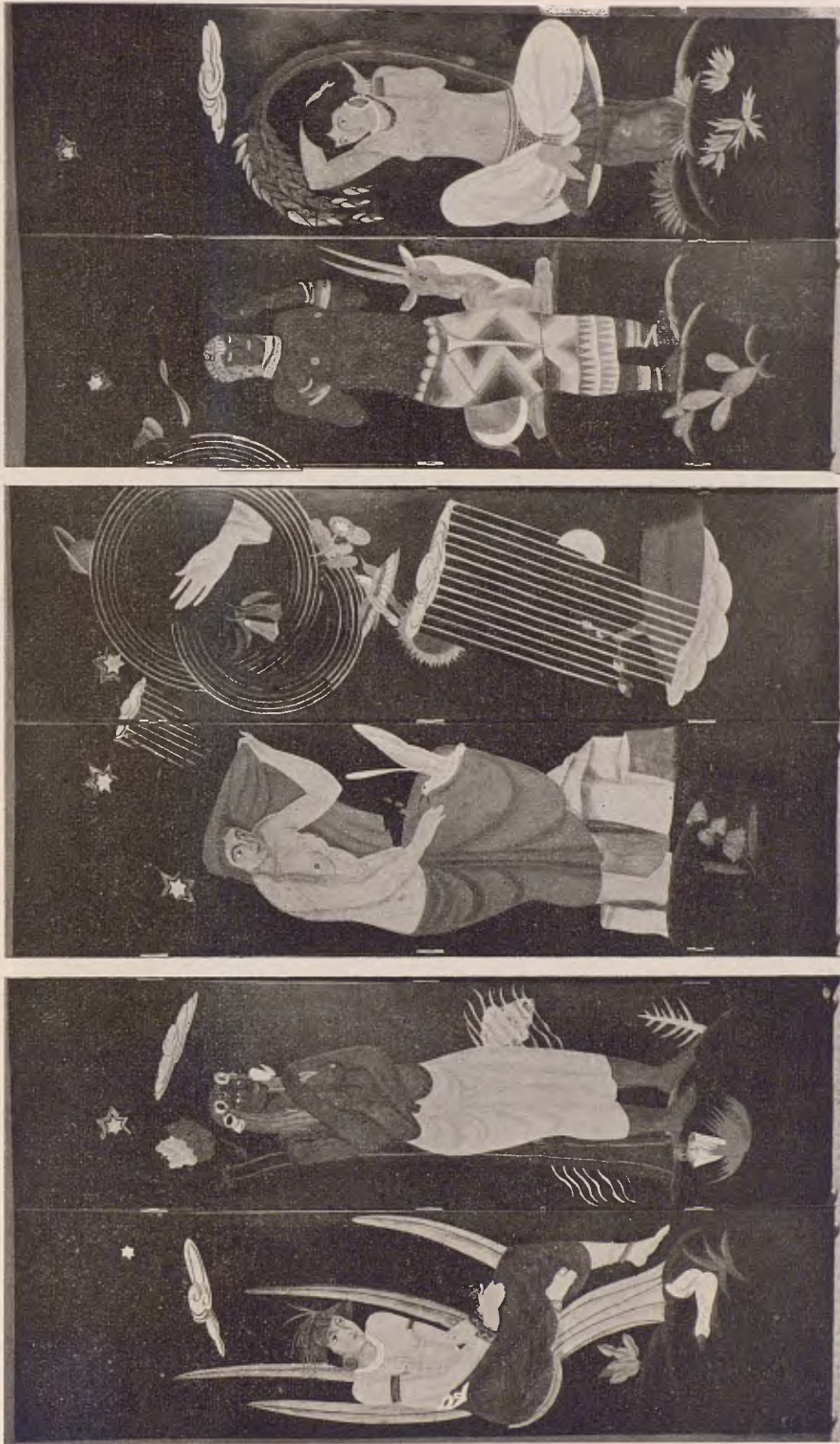
ho, car a la nostra època, el temps, que, com ja havem dit abans, és un dels principals factors d'aquest art miniaturat i preciosista, té una valor real que fou desconeguda en els segles medievals.

La reflorida de l'art modern, però, en ressuscitar moltes de les velles tècniques artístiques desaparegudes o decadents, ha fet reviscolar també l'interès per aquesta admirable art que, encara que exòtica, ha estat sempre estimada en el que val pels intel·ligents d'arreu del món civilitzat.

Ací, a la nostra terra, el primer a conrear-la (i d'això no fa pas molts anys) fou sens dubte en Lluís Bracons, qui, arribat de França i emparat per l'Escola Superior dels Bells Oficis, de tan bona memòria, pogué professar-ne l'ensenyament en les seves aules. Dissolta o transformada aquella escola pels elements inadaptats o contraris del nostre pairalisme, en Bracons, portat del seu esperit inquiet un dia s'en tornà a l'estranger; però la llavor sembrada no ho havia estat en va, i quedà ací algun bon deixeble que s'esforçà a continuar pel seu compte les lliçons apreses. Tal fou entre ells en Ramon Sarsanedas de qui avui reproduïm el gran paravent exposat al Pavelló dels Artistes Reunits de l'Exposició de Barcelona, que és sens dubte la millor obra de la produïda per aquest artista fins a la data i també la de major empena de totes les que han eixit de mans dels nostres lacadors.

EUSEBI BUSQUETS

Paravent de laca negra. Obrat per Ramon Sarsanedas segons dibuix de Francesc Gali. (J. Sala, fotogràf.)

Capsa per a presents, oberta, i la seva tapa. Laca takamakiyé i kirikané. Finals del segle xvii (Col. Mansana)

a) *Ko-go* (capsa per a perfums). Laca d'or i roja, obra de Kusho-sai Shigesato. Segle xvii.

b) *Cha-iré* (pot per a te en pols). Bronze lacat d'or, amb l'escut de la família O-i-Mikado, descendent dels Fuji-wara. Segle xviii.

c) *Ko-go*. Laca negra, roja i or, per Shunshio. Segle xvii. (Col. Mansana).

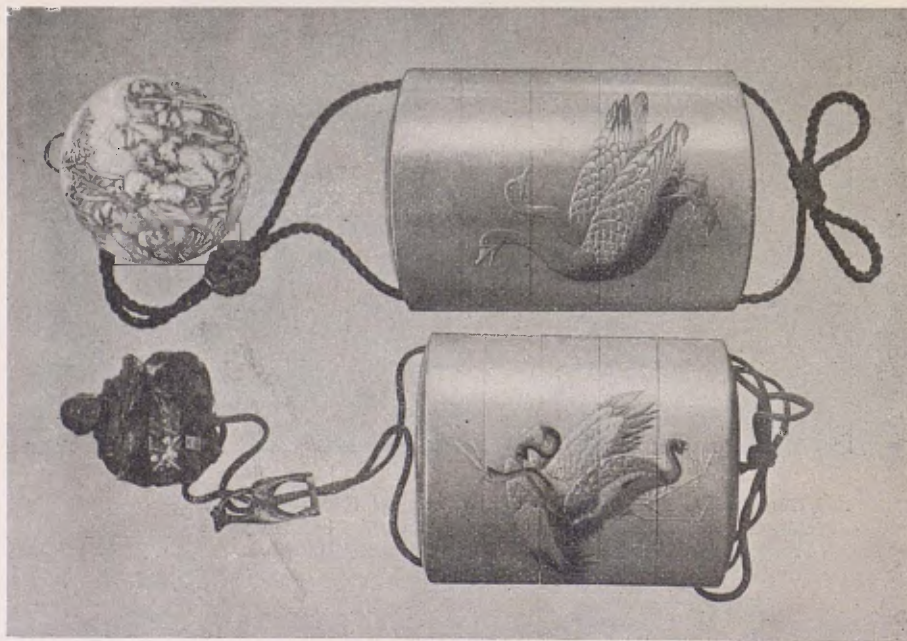

Gerro de laca giobu nashiji, amb peus d'argent i nanses del mateix metall esmaltades. Incrustacions de nacre i vori. Obra de Gyo-bu Ta-ro, de Yedo. Principis del segle XVIII. (Col·lecció Mansana).

Capsa per a perfums.
Lacat d'or. Segle XVI.
(Col. Mansana)

Kasané ho-go (caixeta
amb compartiments
per a perfums o en-
cens). Laca d'or,
per Koma Kyu-i. Fi-
nals del segle XVI o
principis del XVII.
(Col. Mansana)

a) Inro. Laca d'or, negre i roja, per Yoyusai Kozan. Estil de
Genshi-sai Ho-in. (Kano Korensbu, 1752-1800). Mitjan segle XIX.
b) Inro, per Hiro-se Eiji. Laca or i negra. Finals del segle
XVIII. (Col·lecció Mansana)

Els Artistes Reunits

I

Entre els in comptables tabús que la Dictadura creà hi ha la crítica de l'Exposició de Montjuïc. Ens és permès d'assenyalar tots els encerts d'aquest Certamen, però ens està prohibit de denunciar-ne els errors i els abusos. Un dia o altre ens estarà permès, si fem bon dat, de parlar dels disbarats de Montjuïc; mentre esperem aquest dia continuarem parlant de les coses reeixides en la gran Exposició Internacional barcelonina d'enguany, una de les quals és el Pavelló dels Artistes Reunits, o sia la instal·lació del Foment de les Arts Decoratives. Tota vegada que aquests artistes reunits pertanyen tots al Foment de les Arts Decoratives, l'empresa ha estat dirigida pel president d'aquesta entitat, i, si no estem mal informats, la idea de construir aquest pavelló fou del susdit president, i els cabals quantiosos que ha calgut despendre per a la construcció i moblament del Pavelló dels Artistes Reunits, si bé no foren donats pel Foment de les Arts Decoratives, ho foren pels seus socis acoblats amb aquest fi. Es pot dir, doncs, que el Pavelló dels Artistes Reunits de l'Exposició de Montjuïc és, d'una manera indirecta, una manifestació selecta del Foment de les Arts Decoratives: té el mateix valor i la mateixa significació que la instal·lació muntada per aquesta entitat a l'Exposició Internacional de les Arts Decoratives celebrada a París l'any 1925.

En dir que la manifestació del Foment de les Arts Decoratives d'enguany té el mateix valor que la manifestació ressonant de l'any 1925, no exagerem pas, ans atenuem l'èxit dels Artistes Reunits. En realitat, la realització del Pavelló dels Artistes Reunits és una empresa més selecta, més depurada i àdhuc més conscient. Això darrer és molt important.

En efecte: si en tota ocasió és preferible actuar conscientment que no pas per reflex o impulsió aliena, en l'activitat artística la consciència dels propis actes és condició "sine qua non". De seguida que individualment o col·lectivament l'artista deixa d'obrar per impulsos interiors, l'art decau, el seu esperit s'envola i només en resta la clofolla; i aquesta, que de moment podrà semblar expressiva de les altes valors espirituals precedents, aviat, i per sempre, es revelarà expressiva de buidor, i àdhuc des dels punts de vista estilístic i tècnic degenerarà.

Adulariem, però, els Artistes Reunits i enganyariem el lector si ara diguéssim que aquesta selecció del Foment de les Arts Decoratives s'ha demostrat plenament conscient del que valen, volen i poden les Arts Decoratives. Entre els artistes reunits en el Pavelló de Montjuïc n'hi ha algun de ben conscient d'aquestes valors i forces, però molts

són els que apareixen aptes, però desorientats, i diversos els que es revelen irremissiblement ineptes.

És cert que aquesta greu desproporció entre la quantitat d'artífexs desorientats i ineptes i els aptes i conscients és un mal universal, però a Barcelona és molt més greu que en altres grans capitals. Aquí la desproporció és més grossa, i encara l'exíguua minoria d'artífexs conscients que ens revela el Pavelló dels artistes Reunits triomfa a despeses dels artífexs conscients d'altres terres, dels quals els nostres són satèl·lits.

En l'aportació catalana a l'Exposició de les Arts Decoratives celebrada a París l'any 1925 hi havia molt de caprici, bastant de barroeria i una general desorientació. Així i tot, arribà a cridar favorablement l'atenció perquè en aquell moment, encara més que avui, ni el caprici ni la desorientació no semblaven defectes, sinó més aviat virtuts innovadores... Avui, en el Pavelló dels Artistes Reunits seria difícil de descobrir-hi barroeria, i el caprici i la desorientació no hi espeterneguen tant. La major part dels objectes exhibits a París en 1925 pels nostres artífexs avui farien pena als mateixos autors. I només han passat cinc anys! És possible que d'ací a cinc o deu anys més la majoria dels objectes estatjats al Pavelló dels Artistes Reunits també enutgin, però probablement no tan impertinentment com els de l'any 1925 ens enutgen ara.

El progrés que enguany revelen les nostres arts decoratives és principalment de caràcter tècnic. El menor progrés artístic que es constata no és degut tant a la sensibilitat artística dels nostres artistes com a llur habilitat imitativa, aquesta facultat assimiladora que de tot temps han manifestat els catalans, això que pejorativament s'ha qualificat de fenicisme. No hi fem pas escarafalls. Hi ha certament quelcom de fenici en l'activitat dels catalans: sempre ha existit aquest fenicisme. Aclucar els ulls davant dels problemes no serà pas la via més curta de llur solució. La millor manera serà la de plantejar-los i veure de resoldre'ls — i si pot ésser explotar-los. De vegades, ço que les generacions han vingut considerant secularment com acció nefasta, tot d'un plegat es revela com una deu d'accions fastes o faustes. Potser elles sempre foren així, i, no obstant, tots els avis i besavis volien veure-les nefastes, o els convenia veure-les així, o simular que les veien així. El món i la vida són coses tan complexes i tan enormes...

¿Què hi pot haver de positiu, doncs, en el nostre fenicisme en relació amb l'art decoratiu? Això és el que podem inquirir.

II

Hem fet referència al do d'imitació que, a defecte del de creació, posseeixen els nostres artífexs. I d'aquest imitativisme no sabíem plànyer-nos-en ni que li apliquéssim el qualificatiu de fenicisme que la malvolença ha aplicat a l'activitat industriosa de tots els

catalans. El Pavelló dels Artistes Reunits i les coses belles que conté estan força bé, tot i que els nostres arquitectes, moblistes, metallistes, vidriers i tapissers se'ns hi presenten imitant l'art de llurs congèneres de París. Més original, l'aportació del Foment de les Arts Decoratives a l'Exposició parisenca de 1925, era, però, molt inferior. L'arquitectura de la nostra Eixample, més original encara, també és un art molt més inferior que el que produïen l'any 1925 els nostres artistes decoradors. I el susdit pavelló de Montjuïc les més belles coses ara exhibides són justament les menys originals.

Es que l'art aplicat és per naturalesa art més de condició repetidora que art pur. Aquells pobles que tenen molt desenrotllat el do d'imitació són també els més ben armats per a assimilar. I què han d'assimilar en art decoratiu sinó el millor de les arts decoratives de cada terra? Llançat de bona fe, això és; voluntàriament i entusiàsticament, pel camí de les arts decoratives, un poble o els artífexs d'un país determinat arribaran a grans destins si posseeixen l'habilitat imitadora. I ara ja som a vindicar el nostre fenicisme. Perquè direm que habilitat imitadora és concretament i simplement sinònim de pura habilitat.

En efecte: ¿què exigim a tota persona que vulgui aprendre sinó que posseeixi primordialment aquest fenicisme, aquest do imitatiu? ¿Què li exigim a l'aprenent de fuster, a l'aprenent de metge, a l'aprenent de teòleg, sinó que sàpiga imitar els mots, els gestos, les combinacions, els càlculs, les fórmules, etc., etc., que el professor sap i que l'aspirant a pontífex o a manyà ignoren? I, passat l'aprenentatge, ¿què serà en el restant de la vida sinó un etern fadrinatge experimental on el record actuarà constantment com un complex d'imitacions cada dia més ample i més fèrtil en combinacions? I així mateix es podria dir de la vida dels pobles, més poderosa com major i més diversa hagi estat la facultat col·lectiva d'imitació.

Aquest al·legat en favor de la imitació no implica pas una desconsideració del do d'originalitat, sinó que, ben al contrari, cal saber i entendre que el do imitatiu és condició prèvia de l'originalitat. Per la imitació aconseguim la traça i l'experimentació. Quan l'home està saturat d'ambdues forces és quan, mitjançant la gràcia, florirà l'originalitat. Altrament, la gràcia ens donarà només l'excentricitat i l'extravagància, productes eixorcs quan no són també nocius i avergonyidors.

Així ha estat de tot temps. Els grans estils han florit lentament, inconscientment, al llarg d'una tradició. I en aquest procés d'evolució no hi ha pas disminució per als artistes o artífexs que en una espècie de ceguera han contribuït, a manera de comparses, a l'eclosió d'un estil nou. Hi ha desmèrit en els comparses que han laborat defectuosament, però no pas en aquells que, tot imitant, han produït belles coses. Avui dia, i ja en el seu temps també, hem estimat enormement més les obres d'un Cressent, d'un

Jacob, d'un Chippendale, que, tot imitant, han introduït o no una lleu modificació en l'estil contemporani, que no pas les obres dels artifexs apareguts abruptament de tant en tant al llarg de la història de l'art amb la voluntat decidida de revolucionar un estil o de crear-ne de cop i volta un de nou. Els noms d'aquests trasbalsadors han mort en l'oblit i les obres llurs desaparegueren a les golfes de l'oprobri.

Aquest imitativisme directe i literal que en art pur seria un plagi, acció menyspreable i estèril, en art aplicat és la principal virtut. Cal saber gustar i pair aquests fets si es vol actuar perfectament en una art aplicada qualsevulla. No solament és això una qüestió de gust, sinó també de substància. Cal saber paladejar i pair una menja tinguda per humil, si ella és bona. No hi ha cap humiliació, sinó manifestació de bon paladar, a saber gustar el pa amb oli tan sensualment com el faisà rostit. Que les arts decoratives siguin inferiors a les arts pures, això no vol dir que els artifexs siguin gent impura i els artistes gent sublim: un artifex pot produir obres de gran valor decoratiu. Certs moments de les arts decoratives, com és ara la pintura mural, l'escultura arquitectònica, l'indren amb les arts pures; i a mesura que perdin ornamentalisme poden arribar a confondre's amb l'art pur, poden arribar a esdevenir art pur. Això esdevingué a l'art de Puvis de Chavannes, a la pintura miquelangesca, a la decoració escultòrica del temple de Figàlia i dels edificis de l'Acròpolis d'Atenes.

En realitat la imitació es produeix també poc o molt en l'evolució de l'art pur. Tots els artistes beneficien eclècticament de les troballes dels artistes precedents. Seria absurd que qualsevulla artista volgués resistir-se a aquesta llei natural. Però quan en l'art pur o en l'art aplicat algun artista volgué massa voluntàriament innovar i aconseguí fer-se escoltar, aleshores l'art periclità. Si les arts decoratives són modernament tan lletges és per raó d'haver escoltat aquests agents de deserció que són els innovadors per força.

Fan bé, però, els Artistes Reunits d'imitar aquest miserable art decoratiu que ha arribat a imposar-se a un ample sector snob de la societat moderna. La gent ha d'ésser del seu temps. Però cal saber advertir els temps de regressió. Potser a força d'imitar els més reeixits models de l'estil nou, si l'estil perdura, arribaran els nostres artifexs a transformar-lo i a donar una nota pròpia de la nostra terra.

El problema de les arts decoratives no es resol, doncs, amb l'originalitat. L'snob amarà l'originalitat per damunt de tot; però les persones refinades preferiran l'obra d'art aplicat més bellament reeixida: un mobiliari Adam més aviat que un altre d'estil Ruhlman, posem per cas. Al país de Ruhlman o dels germans Adam aquest desig serà fàcil de satisfer perquè les escoles d'arts i oficis eduquen els matriculats en el coneixement i pràctica dels estils antics. A Barcelona això ja serà més difícil: o bé haurem de resignar-nos a una més o menys barroera aproximació de l'estil d'Adam, o bé haurem

de fer venir als nostres tallers d'ebenisteria obrers i projectistes estrangers, perquè les nostres escoles d'arts i oficis no existeixen, o valdria més que no existissin.

Si no arribem a constituir una bona escola d'arts i oficis, les nostres arts decoratives no passaran mai d'aquesta fase humiliant del satel·litarisme estret dels estils moderns que vagin florint més o menys espontàniament en les nacions més cultivades, o de la barroera i provinciana imitació dels estils clàssics. Les persones refinades que voldran comprar art aplicat refinat dels estils moderns o dels estils clàssics hauran de recórrer sempre als artífexs estrangers. I el nostre poble no es podrà mai significar ni com un centre creador, i, per tant, autoproveïdor i exportador d'art aplicat, ni com un poble amb personalitat pròpia dintre el gust internacional.

JOAN SACS

ALGUNES CONSIDERACIONS

Ens permetem posar uns lleugers comentaris al precedent treball del notable crític d'art Joan Sacs, publicat a *La Publicitat* dels dies 13 de febrer i 1 de març, per tal d' aclarir alguns conceptes emesos i evitar confusions.

No ens cal insistir a demostrar que *Foment de les Arts Decoratives* i *Artistes Reunits* són, per ara, dues entitats completament distintes, car ja fou fet a son degut temps. Els nostres comentaris d'ara es refereixen a la segona part de l'esmentat treball, el qual ve a ésser com la continuació o el complement de la primera.

És evident que vivim els moments de confusionisme artístic propis de tota època de transició, agreujats encara per la gran complexitat de la vida moderna i per la compenetració i interdependència de tots els pobles, majorment de llurs nuclis més selectes, intel·lectuals o artístics. Ara bé: pretendre que els artistes catalans es desentenguin dels corrents artístics dominants avui arreu del món civilitzat i es presentin com uns originals innovadors, és demanar l'impossible, és pretendre una cosa que no ha passat mai ni ací ni enlloc, i que ara pot passar menys que mai per aquesta major coneixença i compenetració existent entre tots els pobles.

Si profunditzem un xic en la història de l'Art, veurem tot seguit que un estil no s'ha donat mai com un fenomen isolat, sinó que la seva influència ha estat irradiada arreu, i que moltes vegades es fa difícil precisar el lloc del seu naixement; que si a la més alta antiguitat, en principi, havien pogut mantenir-se diferenciats els uns dels altres i circumscrits dins uns límits geogràfics més o menys precisos, a mesura que la civilització

ha anat avançant, aquesta diferenciació o isolament ha esdevingut més difícil i ha fet que cada vegada fossin més universals aquests grans canvis provocats, ja sia per la natural evolució de les idees estètiques, ja per causes més complexes, polítiques o religioses. I si això passava antigament, ¿què no ha de passar ara que la vida, en tots els ordres, va esdevenint de més en més cosmopolita?

Nosaltres, doncs, no vam pretendre presentar-nos com a innovadors a ultrança. ¿Se'ns pot fer retret que les nostres obres recordin l'art de França o d'altres terres? ¿És que per ventura aquest cas no es repeteix també entre les arts que amb tant d'èmfasi s'anomenen *pures*? ¿A què obeeixen, doncs, aquestes denominacions i referències, que tothora llegim, de cezannisme, fauvisme, etc., etc.?

Nosaltres solament ens vam proposar (i els testimonis rebuts d'eminents personalitats de l'art estrangeres ens han confirmat que ho havem aconseguit) demostrar que ací també sentíem les inquietuds renovadores i que freturavem perquè el nostre treball, el nostre esforç, no restés desconegut, com hauria restat sense la nostra aportació. I si d'alguna cosa hem de lamentar-nos és que ací, la crítica, en general, no s'hagi mostrat tan comprensiva com hauria calgut del nostre desinteressat gest i de l'abnegació i dels sacrificis de tota mena que representen per als nostres artistes decoradors l'arribar a formar-se, mancats com estem d'escoles i d'una veritable tradició artística que assegni la continuïtat i la normal evolució del nostre art.

Per fi, hi ha un altre extrem que ens cal també aclarir: el de l'aptesa dels nostres artesans i obrers que sembla posada en dubte en parlar de *barroeres aproximacions*. Consti que l'aptesa i la intel·ligència dels nostres obrers de totes les arts i de tots els oficis manuals són proverbials ací i fora d'ací, i que aquesta afirmació no és un tòpic com tants altres, sinó una cosa real i tothora comprovable, i que si en alguna cosa poden superar-los, a l'estranger, serà en especialització i amanerament, mai en intel·ligència i perfecció de treball.

Solament ens resta ara donar les gràcies al senyor Sacs pel favor que fa a les arts catalanes quan diu: "*Les persones refinades que voldran comprar art aplicat refinat dels estils moderns o dels estils clàssics hauran de recórrer sempre als artífexs estrangers*".

Mal camí és aquest per a arribar a la creació d'un *art nostre* i d'una producció digna si establim, per part de la crítica, el divorci amb el públic en comptes d'encoratjar-lo i fer-li estimar el de casa perquè el productor i l'artista trobin el premi de llurs esforços i guanyin el lloc que els correspon.

SANTIAGO MARCO

Notes i Comentaris

Les visites col·lectives del Foment de les Arts Decoratives. Proseguint el programa fixat per a aquest curs, aquesta entitat ha efectuat darrerament l'anunciada visita a la fàbrica de puntes i blondes de Fills de Casimir Volart, la qual resultà interessantíssima. Aquest ofici tan bell de la puntaire, de tan antic conreat a Catalunya, on la llum esplendorosa del seu cel sembla feta a posta per a aquesta mena de treball de fades, avui, per un prodigi de la mecànica moderna, ha assolit una nova fase que, amb tot i augmentar el volum de la producció no ha disminuït en res el seu aspecte artístic, i ha sabut salvar els perills que sempre comporta per als oficis d'art l'excessiva perfecció del treball mecànic. Són verament admirables els treballs que avui produeix aquesta casa, des del més senzill zèfir fins a la més sumptuosa blonda.

Una altra visita força interessant fou també l'efectuada el dia 13 d'aquest mes de març a la fàbrica de brodats mecànics que la casa Joan Giró posseeix a Badalona. Heus ací un altre ofici d'art del qual s'ha emparat la mecànica en competició amb l'habilitat de les broadores, fent així possible una grossa producció de treball que d'altra manera fóra impossible assolir. És una cosa verament admirable veure treballar aquells grans telers i constatar la precisió de llurs moviments, la qual cosa permet brodar alhora una quantitat de mantells, damunt dels quals van florint aquelles meravelloses roses orientals i aquells ocells de brillant plomatge.

Ací ja no es tracta del senzill brodat de cadeneta, sinó d'un veritable brodat artístic de gran efecte decoratiu i que solament un expert pot distingir del brodat a mà.

Conferentia Club. Havem rebut un fascicle d'aquesta prestigiosa entitat (que en poc més d'un any d'actuació ha sabut conquerir un crèdit i un relleu indiscutibles en el nostre món intel·lectual) en el qual es rememora la

feina feta fins avui i es donen les primícies del programa d'aquest curs de primavera que superarà, si és possible, tot el fet fins ara. Sols cal dir que figuren a la llista de conferenciants invitats les personalitats de més relleu del món científic i literari d'avui.

Tal com hem fet fins ara, ARTS I BELLS OFICIS s'honorarà registrant en les seves pàgines totes aquelles conferències més relacionades amb les nostres peculiars activitats.

Expansió catalana. Les tres conferències que el senyor Josep Puig i Cadafalch donà a la Sorbona com a inauguració de les tasques de *l'Institut per a l'estudi de la civilització i de la cultura mediterrània occidental* (Fundació Cambó), van ésser molt concorregudes i comentades favorablement pels estudiosos (arqueòlegs i historiadors) de la gran capital francesa. El tema tractat fou *El primer art romànic (origens, geografia general, cronologia)*, i no cal dir que ho fou amb profund coneixement d'aquest capítol de la Història de l'Art, de tanta influència en la nostra terra.

Les altres conferències han estat encarregades als senyors Nicolau d'Olwer, H. Anglès, M. Laner i Joaquim Folch i Torres.

Una exposició d'art local. Hem rebut una circular del «Centre Excursionista Els Blaus» en la qual s'anuncia la pròxima celebració d'una exposició d'art sarriànc. Els paràgrafs que segueixen expliquen clarament els seus propòsits:

«Aspirem únicament a la formació d'un esperit homogeni que acobli les iniciatives privades i reuneixi en un sol feix totes les germinacions artístiques de la nostra vila tradicional. A Sarrià urgeix un pronunciament integral del seu esforç artístic. Fins ara totes les diverses valors sarriàncques han romàs disperses en els estudis privats i en el clos

de les galeries públiques. La seva manifestació conjunta és encara inèdita i desconeguda. Hi ha, en efecte, un notable conjunt de treball individual que no ha vist encara la llum ni ha estat sotmès a la crítica i que ens plauria de veure al costat de les obres mestres de les nostres valors consagrades per tal de servir de guiatge i d'estímul. Vet ací l'objecte immediat de la nostra crida: Que surtin a relluir la laboriositat i el mèrit en un graciosa, amantent i comprensiva concurrència que, com una ofrena, mostri a tothom l'exponent artístic de la nostra sensibilitat i espiritualitat col·lectives.»

Aquesta primera exhibició de "Les Arts i els Artistes", de Sarrià, s'inaugurarà el dia 27 del proper abril i tindrà lloc a l'estatge social de l'entitat organitzadora, Bonaplata, 2.

Merescut homenatge. Jaume Otero acaba de celebrar a Madrid, a la "Sociedad de Amigos del Arte", una exposició de les seves obres amb un bon èxit d'opinió i de crítica. Per celebrar-ho, un grup d'escultors residents a Madrid (entre els quals figuraven els més notables) va oferir-li un banquet que es celebrà al restaurant Spiedum el dia 8 d'aquest mes, a la nit.

Un retall. D'un treball de J. M. Lacombe publicat a "Le Ménestrel", a propòsit de *La Mode Musicale*, retallem ço que segueix:

«I, per a començar, què és la moda? La moda és l'exploació de la niciesa i de la vanitat humanes. Representa en l'esperit dels que s'hi sotmeten una obliteració del gust, filla de l'amor als canvis, del desig de plaure, de la credulitat, del costum i d'aquell esperit

d'imitació pel qual hom s'emparenta amb els simis.

De la mateixa manera que tota una generació d'homes portà perruca perquè Lluís XIV volia amagar una llúpia que tenia, i que tota una generació de dones usà la *crinoline* perquè l'Emperadriu volia dissimular el seu estat, semblantment, cada vegada que un compositor assoleix la celebritat, es copien fins els seus defectes. I això ho fan els que creuen que així seran ben judicats, ja que es serveixen d'una fórmula que ha agradat a la crítica i al públic.

Aquest pastitxo és sovint inconscient i cal afegir, per ésser just, que és de vegades fill de l'entusiasme que senten els deixebles envers un mestre admirat.»

(Traducció de *Pàgina Musical* de «La Veu de Catalunya»).

Una broma. A l'Ateneu Barcelonès hi va haver l'altre dia gran xerinola. Hi va parlar el gran propugnador d'aquesta cosa tan estranya que és però no és, d'això que en diuen *surrealisme*, en Salvador Dalí, en mig d'una gran gatzara de rialles, interrupcions i fins de paraules griuxudes i enuigs i tot. Segons ens va semblar entendre, els *surrealistes* aspiren a substituir aquelles colles de *peces* que anys enrera movien sargata per les tavernes, i fins alguna vegada pels carrers, esverant la bona gent i fent la desesperació de *gures* i *guindes*. ¿No us sembla, però, que la simptomàtica trigança d'en Pere Corominas fou com un discret advertiment que en els moments actuals no ens podem permetre el luxe de malgastar el temps en ximpleries?

FRANCESC CASAS

FUSTERIA
EBENISTERIA
PARQUETS

Estudis : Projectes i Pressupostos

Barcelona

Diputació, 119 i 121 ~ Telèf. 32504

EXPOSICIÓ I VENDA:
RAMBLA DE CATALUNYA, 105

OBRADORS I DESPATX:

ARIBAU, 103

FUNDICIÓ:

CASANOVA, 132

TELÉFON 71372

Tapisseria de Perfecte Llosà

Especialitat en sillons forrats
de pell i Transparents opaes
per a suprimir els porticons
S'entapissen parets i tota me-
na de cadiratges i Confecció
:: de cortinatges i fundes ::

Barcelona

Balmes, 128 :: Tel. 73434
(tocant a Rosselló)

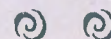

TALLER MECÀNIC DE FUSTERIA

RAVENTÓS

Construccions d'Obres de
totes classes : Especialitat
en Altars, Oratoris i
capses Yoghourt

Rocafort, 151 - Barcelona - Telèfon 35416

PARQUETS I DECORACIO - BASTUS QUERALTO I CIA

SANTA ELENA, 416

BARCELONA

TELÉFON 16143

JAUME BUSQUETS

Relligador de la Revista "ARTS I BELLS OFICIS"

Relligaments de tota mena : Treballs econòmics : Treballs de bibliòfil

SALMERON, 245, INT.

BARCELONA (GRACIA)

Domassos,
velluts, tapisseries,
pantalles, cortinatges,
cretones, catifes i tapissos.

RODRÍGUEZ GERMANS

Rambla de Catalunya, 12 - BARCELONA

Casa a Madrid: Carrera de Sant Jeroni, 34

PINTORS DECORADORS

VILARÓ I VALLS

Corts, 604 - Barcelona

PUBLICACIONS DEL "FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES"

Per la bellesa de la Llar humil

Recull d'orientacions

Obra pofusament il·lustrada amb
50 làmines en negre i en colors

Alçats i plantes d'edificis, conjunts de
decoració interior, moblament, etc.

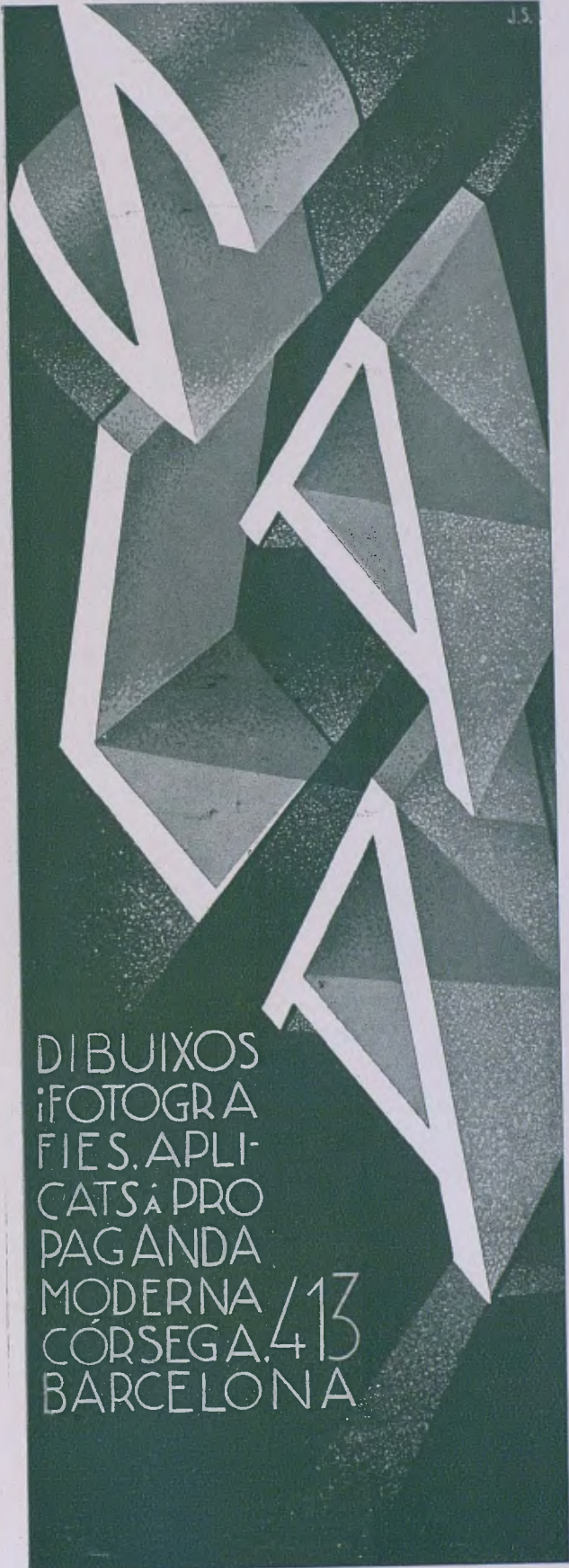
PREU: 18 PESSETES

PUBLICACIONS DEL
"FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES"

ANUARI

AQUESTA INTERESSANT PUBLICACIÓ, QUE COMENÇÀ A PUBLICAR-SE L'ANY 1919, OBTINGUÉ, DES DE BON PRINCIPI, LA MÉS BONA ACOLLIDA ENTRE ELS NOSTRES ARTISTES I AFICIONATS ANY 1924-1925 - VOLUM DOBLE 40 PTES.

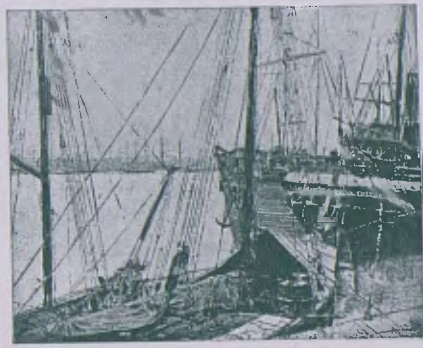

DIBUIXOS
i FOTOGRAFIES, APLICATS A PROPAGANDA MODERNA
CÓRSEGA. 413
BARCELONA

La Pinacoteca

de Gaspar Esmatjes

*Marc
Gravats*

*Sala
d'Exposicions*

Barcelona
Passeig de Gràcia, 34

GUIA DE LES ARTS I BELLS OFICIS

Antiguitats

ESCLASANS VDA. TRIUS, MARIA; Pietat, 10

Ceràmica

VICENS, CASIMIR; Tallers, 72. Tel. 15644

Construcció i decoració

MOYA, J.; Aragó, 184 Tel. 73852

Constructors d'obres

AGUSTÍ, JAUME; Aragó, 222, ent. Tel. 11966
SOLÉ PAMIES, JOAN; (Sans) Valladolid, 11. Tel. 32261
TORRES, ANTONI; Diputació, 290, ent. Tel. 18097

Decoradors

BUSQUETS, EUSEBI; Aragó, 334, 3., 1.

Decoradors d'interiors

COSP, VDA DE PERE; Rosselló, 231. Tel. 73574

Dibuix i pintura (Efectes de)

GUARDIOLA, Y. Suc. Frigola i Queralt; València, 199
HORTA, CASA MIQUEL; Avinyó, 7. Tel. 14993
TEXIDOR, VDA. D'E.; Ronda S. Pere, 16. Tel. 11623

Dibuixants

BUSQUETS, EUSEBI; Aragó, 334, 3., 1.
SABATÉ JAUMÀ, PAU; Aribau, 67

Ebenistes

CAMPAÑÀ, JOAQUIM; Córsega, 561
FRANCOLÍ, JOAN; Vallhonrat, 30. Tel. 34749
LINARES, A.; Riera Alta, 21. Tel. 15353
RIBAS, VDA DE JOSEP; C. de Cent, 329. Tel. 14657

Electricistes

FRANCH, JOSEP; Corts, 682. Tel. 16621

Escultors decoradors

HERNÁNDEZ VILA, PERE; Pl. St. Felip Neri, 4

Escultura religiosa

RIUS, CLAUDI; Rosselló, 195. Tel. 74201

Estucadors

CASA PETIT-RAMON GAUSSET; Rocafort, 108. Tel. 30966

Fotògrafs

AREÑAS, RAFAEL; Corts, 670. Tel. 11657

Fotògrafs industrials

SALA CAMPAS, JOSEP; Córsega, 413, ent. 2.

Fotogravadors

ESTEVE FELIU, FRANCESC; Via Laietana, 15 Tel. 17069

Fusteries

MONCANUT, FILL DE D.; Paris, 125. Tel. 70966
NIUBÓ I CIA., BALTASAR; Pge. Forasté, 17. Tel. 72558

Fusteries mecàniques

BIOSCA. PERE; Sant Gervasi, 103. Tel. 74714
MANÀ, JOAN; C. de Cent, 63. Tel. 30633
RUIZ, JOAN (Successor de Calonja); Roger de Flor, 141

Galeries d'art

SALA PARÉS (ESTABLIMENTS MARAGALL) Petritxol, 5
Tel. 14665

Galvanoplàstia

ROCA GERMANS, S. L.; Corts, 462. Tel. 34826

Guixaires adornistes

AVILA, JACINT; Passeig St. Joan, 73. Tel. 75071
CASASÚS, JOSEP; C. de Cent, 474. Tel. 53712
COLL, PERE; Corts, 473. Tel. 34673

Impremtes

TOBELLA, RAMON; Carme, 18. Tel. 19634

Joiers

SUNYER, RAMON, Granvia, 660, Tel. 11247

Lacadors

SARSANEDAS, RAMON; Amàlia, 31, pral. Tel. 16993

Làmpares

BIOSCA I BOTEY; Rbla. Catalunya, 129. Tel. 73536
CORBERÓ, PERE; Aribau, 103, taller. Tel. 71372

Llibreries d'art

MARTÍNEZ PÉREZ, C.; Banys Nous, 5. Tel. 20542

Metallistes

BIOSCA I BOTEY, Rbla. Catalunya, 129. Tel. 73536
BOLIBAR, SANTIAGO; Rbla. Catalunya, 43. Tel. 19543
CORBERÓ, PERE; Aribau, 103, taller. Tel. 71372
DOMÈNECH, OCTAVI; Tallers, 45. Tel. 16306.

Mobles i decoració

CASAS, LLORENÇ; Galileu, 50-51-53. Tel. 30537
PARCERISAS I CIA.; E. Granados, 90. Tel. 72573
PRAT, JOSEP; Ferlandina, 67. Tel. 18286

Motlures, marcs i miralls

GASPAR, JOAN (Casa Benítez); Consell de Cent, 323
Tel. 12064

Papers pintats

GIRONA, JOSEP; Corts, 661, Tél. 53586
GUASCH, FILL DE JOSEP; Rauric, 8. Tel. 10686

Parquets i decoració

BASTÚS, QUERALTÓ I CIA.; Sta. Elena, 6. Tel. 16843

Pintors decoradors

CASALS PEYPOCH, JOSEP; Roger de Flor, 164, taller
PASCUAL, PERE; Mallorca, 255, Tel. 70702
VILARÓ I VALLS; Corts, 604. Tel. 10283

Pintors escenògrafs

ALARMA TASTÁS, SALVADOR; Vergara, 3, 3., 1.
ESCENOGRAFIA BATLLE I AMIGO; Borrell, 210

Projectes de mobles i decoració

BARÓ, CARLES M.^a; (S. G.) Musitu, L

Propaganda (Articles per a)

BASA I PAGÈS; Calàbria, 66. Tel. 33368

Retauls, daurats i policromia

SABATÉ PASTOR, BONAVENTURA; Aragó, 187

Serralleria

SARRIAS, MANUEL; (S. G.) Bolívar, 22. Tel. 70005

Tapissers

LABORDA, EUGENI; Rbla. Catalunya, 45. Tel. 12395
LLOSÀ, PERFECTE; Balmes, 128. Tel. 73434

Tapissos i catifes

AYMAT, TOMÁS; Carrer d'en Villà, ST. CUGAT DEL
VALLÈS, Tel. 20

Teixits per a mobles i decoració

TRONC, ALBERT; Rbla. Catalunya, 32. Tel. 17476

Vidres plans

GARCIA SIMÓN, V.; Rbla. Catalunya, 29. Tel. 15677

J. Sala

FUMISTERIA CANAMERAS

CUINES FIXES: POR
TATILS: CENTRALS
i ESPECIALS: TERMO
SIFONS: CALIFAC
PANXES: ESCALFA
SALAMANDRES

FÀBRICA: DIPUTACIÓ, 415-423 i SICÍLIA, 226-232 Telèf 50723
DIPÒSIT: HOSPITAL, 87-Telèf 17091. BARCELONA

15/30

UNA TASSA DE XOCOLATA
AMATLLER
ÉS EL DESDEJUNI
MÉS NUTRITIU I AGRADABLE